

УДК 374.09:62/69

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-2-47>**Олександр ШЕВЧЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-0881-0326

аспірант кафедри позашкільної освіти

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

(Київ, Україна) o.a.shevchenko@npu.edu.ua

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЧАТКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Дослідження присвячене аналізу початково-технічного профілю у структурі науково-технічного напрямку позашкільної освіти. У статті встановлено, що початковий технічний профіль є першою ланкою в структурі науково-технічного напрямку, що забезпечує організацію навчально-виховного процесу технічної творчості дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Особливу увагу приділено аналізу основних таких нормативних документів, як Закон України «Про позашкільну освіту», Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків, Положенні про позашкільні навчальні заклади, які регламентують функціональність закладів позашкільної освіти.

Розкрита сутність таких термінів: «група», «гурток», «секція». Групові види роботи з технічного початкового моделювання в сучасних умовах розвитку науково-технічного напрямку позашкільної освіти займають чільне місце, оскільки є пріоритетним спрямуванням державної політики у сфері освіти, сприяння її розвитку технічної творчості дітей, їхньої участі в науково-технічній сфері та репутації науково-технічних професій.

Описано рівні управління: національний, регіональний і місцевий. Кожен із них визначає тип підпорядкування закладів позашкільної освіти. Роль центрального закладу, що реалізує практичну реалізацію державної політики на регіональному рівні у сфері науково-технічної творчості дітей і молоді, виконує Державний центр позашкільної освіти України. На другому рівні координується діяльність центрів науково-технічної творчості у сфері позашкільної освіти. На третьому рівні державна політика у сфері науково-технічної творчості дітей і молоді здійснюється різними позашкільними навчальними закладами й іншими навчальними закладами.

Відзначено, що в профільному закладі науково-технічної творчості передбачено створення підрозділів, відповідальних за певний профіль: відділ технічного початкового моделювання; спортивно-технічний відділ; відділ науково-технічної творчості; кафедру комп'ютерної інженерії та програмування; відділ навчання та виробництва.

Ключові слова: гурток, гурткова робота, науково-технічний напрям, початковий технічний профіль позашкільної освіти, заклади позашкільної освіти.

Oleksandr SHEVCHENKO,

orcid.org/0000-0003-0881-0326

Postgraduate Student at the Department of After-school Education

National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) o.a.shevchenko@npu.edu.ua

PROBLEMS OF FUNCTIONING OF THE INITIAL TECHNICAL PROFILE AFTER-SCHOOL EDUCATION IN MODERN CONDITIONS

The research is devoted to the analysis of the initial technical profile in the structure of the scientific and technical direction of after-school education. The article establishes that the initial technical profile is the first link in the structure of the scientific and technical direction, which ensures the organization of the educational process of technical creativity of children of preschool and junior school age. Special attention is paid to the analysis of the basic normative documents: the Law of Ukraine "On after-school education", "Regulations on the center, house, club of scientific and technical creativity of student youth, the station of young technicians", "Regulations on after-school education institutions", which regulate the functionality of after-school education institutions.

The essence of the following terms is revealed: "group", "circle", "section". Group types of work on technical initial modeling in modern conditions of development of scientific and technical direction of after-school education occupy a prominent place, as it is a priority direction of state policy in the field of education, promotion and development of technical creativity of children, their participation in the scientific and technical sphere and reputation of scientific and technical professions.

The levels of governance are described: national, regional and local. Each of them determines the type of subordination of after-school education institutions. The role of the central institution that implements the practical implementation of state policy at the regional level in the field of scientific and technical creativity of children and youth is performed by

the State Center for after-school education of Ukraine. At the second level, the activities of the centers of scientific and technical creativity in the field of after-school education are coordinated. At the third level, the state policy in the field of scientific and technical creativity of children and youth is carried out by various after-school education institutions and other educational institutions.

It is noted that the specialized institution of scientific and technical creativity provides for the creation of subdivisions responsible for a certain profile: the department of technical initial modeling; sports and technical department; Department of scientific and technical creativity; Department of Computer Engineering and Programming; Department of training and production.

Key words: circle, group work, scientific and technical direction, initial technical profile of after-school education, after-school education institutions.

Постановка проблеми. Трансформаційний період у розвитку позашкільної освіти тісно пов'язаний із проголошенням Україною своєї незалежності. Нові соціально-економічні умови викликали необхідність у реформуванні системи освіти в новоствореній державі. Варто відзначити, що відбулося докорінне формування системи освіти, що передбачало інтелектуальний і духовний розвиток національного потенціалу, становлення державності й демократизації суспільства в Україні, а також виходу державної культури, науки й техніки на міжнародний рівень.

Метою статті є аналіз початково-технічного профілю в структурі науково-технічного напрямку позашкільної освіти.

Завдання дослідження – представити статистичні дані про динаміку формування мережі спеціалізованих закладів позашкільної освіти науково-технічного спрямування.

Методи та методики дослідження. Методи дослідження базуються на теоретичних загальнонаукових методах та аналітико-синтетичному підході огляду початково-технічного профілю структури науково-технічного напрямку системи позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах система позашкільної освіти переживає активний процес модернізації, що пов'язаний із реформуванням загальної системи освіти в державі й іншими соціально-економічними процесами. Відповідно до Закону України «Про освіту», позашкільна освіта залишається невід'ємною частиною системи освіти, а її мета – «розвивати навички дітей та молоді в освіті, науці, культурі, фізичній культурі та спорті, технічній та іншій творчості для здобуття ними початкових професійних знань, умінь та навичок, необхідні для їх соціалізації, подальшої самореалізації та професійної діяльності» (Закон України «Про освіту», 2017).

Сьогодні керівники гуртків та інших творчих об'єднань науково-технічного напрямку стикаються зі значними проблемами в організації своєї освітньої діяльності, що зумовлюються специфікою технічної творчості – потребує значних

фінансових вкладень, спеціального обладнання й інструментів, часто спеціалізованих приміщень. Водночас гуртки початкового технічного моделювання є пропедевтичними, лише формують у вихованців початкові знання й навички, а тому не потребують дороговартісного обладнання. Разом із тим їх значення є дуже важливим, адже творчі об'єднання початкового технічного профілю є стартовим майданчиком для майбутніх інженерів, конструкторів, розробників програмного забезпечення, висококваліфікованих робітників та інших спеціалістів у технічній сфері.

Як зазначає О. Биковська, початково-технічний профіль є початковою ланкою в структурі науково-технічного напрямку позашкільної освіти, який забезпечує організацію освітньо-виховного процесу з технічної творчості для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку (Биковська, Лихота, 2007: 11).

Початковий технічний профіль у сучасних умовах розвитку науково-технічного напрямку позашкільної освіти посідає чільне місце, оскільки представляє пріоритетний напрям державної політики у сфері освіти, що забезпечує розвиток технічної творчості дітей, їх залучення в науково-технічну сферу та підвищення репутації науково-технічних професій.

Ураховуючи стратегічні вектори розвитку позашкільної освіти в умовах реалізації нових положень Закону України «Про освіту», у 2018 р. Міжнародною асоціацією позашкільної освіти разом із представниками законодавчих і виконавчих органів влади, працівниками органів управління освітою і закладів освіти, ученими, які займаються питаннями позашкільної освіти, розроблена Стратегія розвитку позашкільної освіти, що окреслила динаміку розвитку всіх її напрямів (Биковська, 2018). Розроблений документ містить статистичні дані про динаміку формування мережі спеціалізованих закладів позашкільної освіти науково-технічного напрямку в Україні за часи незалежності (рис. 1). Ці дані доповнені новими показниками, представленими у звітних документах Міністерства освіти і науки України за 2018 та 2020 роки.

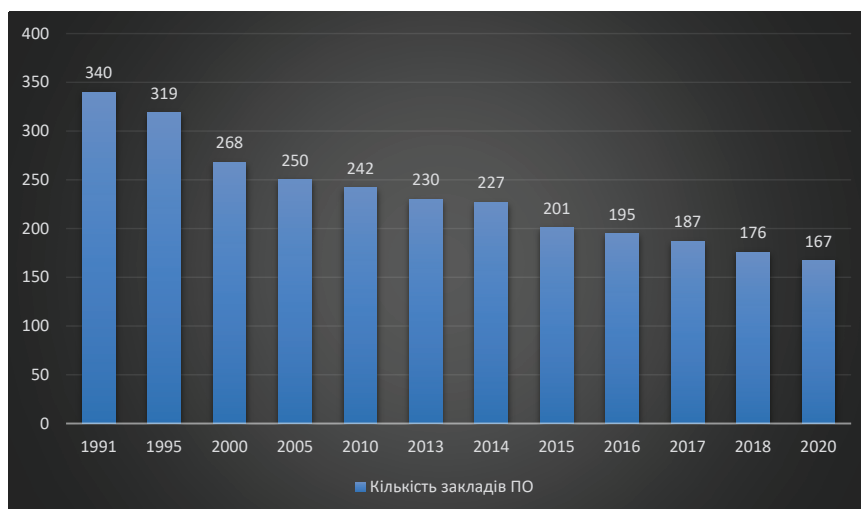

Рис. 1. Мережа профільних закладів позашкільної освіти науково-технічного напрямку

Статистика свідчить про значне зниження профільних закладів, що реалізують освітню діяльність у напрямі науково-технічної творчості дітей і підлітків. З проголошенням незалежності Україна отримала 340 установ, але до 2020 року їх кількість скоротилася до 173 закладів.

Ця динаміка пов'язана зі зміною соціально-економічних умов у країні, занепадом науково-технічного напрямку (скорочення виробничих потужностей, нестача фінансових ресурсів тощо). Однак не можна сказати, що науково-технічна творчість позашкільної освіти сьогодні не є актуальною. Статистичні дані (рис. 2) показують, що загальна чисельність гуртків, секцій і творчих об'єднань науково-технічного напрямку становить 17% загальної системи позашкільної освіти. Усього в науково-технічних гуртках і секціях у 2020 році задіяно 185 988 осіб. Така ситуація пов'язана з наявною тенденцією реорганізації спеціалізованих закладів у комплексні, що дає змогу організувати освітню діяльність в інших напрямках. У 2018 році в державі було 186 комплексних закладів позашкільної освіти, а у 2020 році – 240 закладів.

Функціональна структура гуртків та інших творчих об'єднань початкового технічного профілю, що входить у структуру науково-технічного напрямку позашкільної освіти, характеризується багаторівневою та розгалуженою структурами. По-перше, існує три основні рівні управління: національний, регіональний і місцевий. Кожен із цих рівнів визначає тип підпорядкування закладів позашкільної освіти.

На національному рівні формування державної політики у сфері позашкільної освіти (закони, укази, постанови, розпорядження, програми й

інші нормативні документи), які підпадають під концепцію Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших міністерств, відомств і комітетів. Серед міністерства, які займаються прямими питаннями у сфері науково-технічного напрямку позашкільною освітою, включаючи Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України.

Роль центральної установи, що реалізує практичну реалізацію державної політики на регіональному рівні у сфері науково-технічної творчості дітей і молоді, виконує Український державний центр позашкільної освіти. До його завдань також входять «реалізація інформаційно-методичного забезпечення діяльності обласних, міських та районних центрів, будинків, об'єднань науково-технічної творчості серед учнів та молоді, станцій юних техніків для забезпечення національного та міжнародного очно-заочного оздоровлення та масових заходів з учнями науково-технічних напрямів» (Наказ про затвердження Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків, 2003).

Державний заклад позашкільної освіти, який здійснює координаційну та виховну діяльність у науково-технічному напрямку позашкільної освіти (Український державний центр позашкільної освіти), створюється центральним органом виконавчої влади й фінансується з державного бюджету.

На другому рівні координується діяльність центрів науково-технічної творчості у сфері позашкільної освіти. На цьому рівні вирішення проблем громадського порядку є одним із регі-

Рис. 2. Розподіл дітей за напрямами в закладах позашкільної освіти всіх форм власності із загального числа їх вихованців (2020 рік)

Рис. 3. Координаційні рівні системи позашкільної освіти за науково-технічним напрямом

ональних центрів науково-технічної творчості учнівської молоді. В Україні нині існує мережа установ регіонального значення, які координують роботу творчих об'єднань науково-технічного напрямку позашкільної освіти.

Регіональні центри науково-технічної творчості студентської молоді створені місцевими державними адміністраціями, але нині переводяться на баланс місцевого самоврядування й підпорядковуються обласним органам управління освітою.

На третьому рівні державна політика у сфері науково-технічної творчості дітей і молоді реалізується безпосередньо різними (комплексними та профільними) закладами позашкільної освіти й іншими навчальними закладами (Биковська, 2018).

Центри науково-технічної творчості для дітей і молоді переважно підпорядковані комунальним органам і фінансуються з міського бюджету. Заклади позашкільної освіти, які здійснюють освітню діяльність у науково-технічному напрямі,

також можуть створюватися підприємствами, установами та організаціями (включаючи релігійні та благодійні організації) й іншими юридичними та фізичними особами.

Відповідно до Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків, у профільному закладі науково-технічного творчості передбачено створення відділів, відповідальних за певний профіль:

– відділ технічного початкового моделювання (початковий технічний профіль) – об'єднує гуртки технічного початкового моделювання для учнів віком від 5 до 10 років;

– спортивно-технічний відділ (спортивно-технічний профіль) – об'єднує розділи з різних технічних видів спорту: судномоделювання, авіамоделювання, ракетомоделювання, спортивні радіопеленгації, юні картингісти тощо;

– відділ науково-технічної творчості (предметно-технічний профіль) – об'єднує гуртки,

групи історико-технічних стоянок модельних конструкцій, радіоконструкцій, кіно, фото-, відеотехніки тощо;

– відділ обчислювальної техніки та програмування (інформаційно-технічний профіль) – об'єднує гуртки для вивчення основ інформатики та програмування, веб-дизайну й інших напрямків, пов'язаних із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

– відділ навчально-виробничий (виробничо-технічний профіль) – об'єднує гуртки профорієнтації та навчання (автослюсар, столярні роботи, водій автомобілів і мотоциклів та інші професії відповідно до керівних принципів профорієнтації та ліцензій на право професійної підготовки);

– відділ декоративно-ужиткового мистецтва та естетики (художньо-технічний профіль) – об'єднує гуртки різьбярства, художньої обробки дерева, декоративного кування, плетіння соломою, плетіння та кошиків, гончарства, писанкарства, технічної естетики, скульптури, оригамі тощо (Наказ про затвердження положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, 2003).

Потрібно відзначити, що позашкільна освіта в науково-технічному напрямі здійснюється у трьох формах, які визначені в Положенні про позашкільні навчальні заклади: об'єднання, групи та секції. Відповідно, «гуртки» визначається як «об'єднання учнів, вихованців та слухачів відповідно до їх нахилів, здібностей, інтересів до певної діяльності з урахуванням їх віку, їх психофізичних особливостей, стану здоров'я». Термін «група» означає «складова група, відділу, відділення чи іншого творчого об'єднання, профілю». Термін «секція» в документі тлумачиться як «об'єднання учнів, вихованців, що займаються дослідницькими, пошуковими та експериментальними роботами у різних галузях науки, техніки, мистецтва та спортивно-технічним чи іншим видом діяльності» (Постанова про затвердження Положення про позашкільний навчально-виховний заклад, 1994).

Аналіз цих понять дає змогу визначити та зберегти доцільність їх використання в роботі творчих об'єднань різного профілю профільних і комплексних закладів позашкільної освіти, які здійснюють навчальну діяльність у науково-технічному напрямі:

– секція – творче об'єднання учнів (вихованців, слухачів) спортивно-технічного профілю позашкільної освіти, що здійснює творчо-технічну, а також спортивну діяльність в одному з напрямів – автомоделювання, судномоделювання, авіамоделювання тощо;

– група – це творче об'єднання, що є частиною секції та організовує творчу діяльність учнів (вихованців, слухачів) на певному позашкільному рівні освіти (початковий, основний і вищий) з урахуванням віку, психофізіологічних особливостей дітей;

– гурток – це творче об'єднання школярів (вихованців, слухачів), які залежно від обраної програми здійснюють навчальну і творчо-технічну діяльність відповідно до інформаційних технологій, технічних чи початкових технічних профілів.

Сформульоване в радянські часи поняття «початкове технічне моделювання» досі залишається незмінним для гуртків, що організовують технічну творчість дітей молодшого шкільного віку. Сьогодні майже в кожному закладі позашкільної освіти функціонує гурток початкового технічного моделювання, що визначається педагогами як «перші кроки дитини до пізнання й розуміння світу техніки, спроби її власної творчої діяльності, процес опанування певної системи початкових технічних і технологічних знань, умінь і навичок» (Сабох, 2015: 44–46). Проте, очевидно, що потенціал змісту початкового технічного профілю виходить за межі цього поняття й охоплює величезну кількість творчо-технічних спрямувань.

Разом із тим нині можна констатувати, що початково-технічний профіль науково-технічного напрямку є недостатньо забезпеченим програмними і методичними матеріалами, адже в збірниках програм з позашкільної освіти запропоновано лише 4 програми для початкового технічного профілю: «Навчальна програма з початкового технічного моделювання», «Навчальна програма початкового технічного моделювання з елементами англійської мови», «Навчальна програма юних дослідників», «Геометричне моделювання». Вивчення літератури, яка пропонується для використання в роботі гуртків, показало, що більшість інформаційних джерел є іноземними або ще радянськими.

Висновки. Отже, системний аналіз функціонування початкового технічного профілю в системі позашкільної освіти показує, що формування у вихованців базових технічних знань і понять відіграє важливу роль у становленні підростаючої особистості. Це, у свою чергу, свідчить про те, що початковий технічний профіль є важливою частиною загальної профорієнтаційної діяльності в позашкільній освіті, тому в гуртках такого профілю необхідно розвивати зміст для покращення методологічної бази, що відповідає світовим тен-

денціям в освіті. Сучасний зміст технічного початково-технічного профілю має стати комплексним складником освітньої системи у сфері технічної творчості дітей та молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биковська О. В., Лихота С. О. Програми з позашкільної освіти: Науково-технічний напрям. Київ : Грамота. 2007. Вип. 1. 360 с. С. 11.
2. Биковська О. В. Стратегія розвитку позашкільної освіти. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.08.2021).
4. Концепція позашкільної освіти та виховання. URL: <https://res.in.ua/koncepciya-pozashkilenoyi-osviti-ta-vihovannya.html> (дата звернення: 22.08.2021).
5. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад : Наказ МОН України від 06.05.2001 № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-п#Text> (дата звернення: 22.08.2021).
6. Про затвердження Положення про позашкільний навчально-виховний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 1994 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-94-п#Text> (дата звернення: 22.08.2021).
7. Про затвердження Положення про центр, будинок, клуб науково-технічної творчості учнівської молоді, станцію юних техніків : Наказ МОН України від 16.04.2003 № 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-03#Text> (дата звернення: 22.08.2021).
8. Сабох А. Організація занять на гуртках початкового технічного моделювання. *Магістерський науковий вісник*. 2015. № 3. С. 44-46
9. Філатьєва Т. В. Позашкільна освіта як історико-педагогічна проблема. *Науковий вісник Донбасу*. 2014. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_4_21 (дата звернення: 22.08.2021).

REFERENCES

1. Bykovska O. V., Lykhota S. O. Prohramy z pozashkilnoi osvity: Naukovo-tekhnichnyi napriam [Extracurricular education programs: Scientific and technical direction]. Kyiv: Hramota, 2007, Nr. 1. p. 11 [in Ukrainian].
2. Bykovska O. V. Stratehiia rozvytku pozashkilnoi osvity [Afterschool education development strategy]. Kyiv.: IVTs ALKON, 2018, 96 p. [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law of Ukraine "On Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].
4. Kontsepsiia pozashkilnoi osvity ta vykhovannia [The concept of extracurricular education and upbringing]. URL: <https://res.in.ua/koncepciya-pozashkilenoyi-osviti-ta-vihovannya.html> (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro tsentr, budynok, klub naukovo-tekhnichnoi tvorchosti uchnivskoi molodi, stantsiiu yunyh tekhnikov [About the statement of Regulations about the center, the house, club of scientific and technical creativity of student's youth, station of young technicians]. Nakaz MON Ukrainy № 238 vid 16.04.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-п#Text> (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia pereliku typiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv i Polozhennia pro pozashkilnyi navchalnyi zaklad. [About the statement of the list of types of out-of-school educational institutions and Regulations on out-of-school educational institution.] Nakaz MON Ukrainy № 433 vid 06.05.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-94-п#Text> (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro pozashkilnyi navchalno-vykhovnyi zaklad [On approval of the Regulations on out-of-school educational institution]. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 45 vid 26.01.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-03#Text> (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].
8. Sabokh A. Orhanizatsiia zaniat na hurtkakh pochatkovoho tekhnichnoho modeliuвання [Organization of classes in the circles of initial technical modeling]. Master's scientific bulletin, 2015, №3, pp. 44–46 [in Ukrainian].
9. Filatieva T. V. Pozashkilna osvita yak istoryko-pedahohichna problema [Extracurricular education as a historical and pedagogical problem]. Scientific Bulletin of Donbass, 2014, № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_4_21 (date of application: 22.08.2021) [in Ukrainian].